

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

8 vtrum sit atatim restituendum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

in malum culpe alicui indirecte, nisi quia potest, & debet obsta-
re, ut ibidem, cum de voluntario tractaretur, dictum est.

Considera ergo quod quis peccat, consilio, auxilio, manifesta-
tione, potest, & tenet impedire furum, rapinam, fraudem, &c.
& dicitur quando tenetur ad restitutionem, & quando non.

Et ne tibi hoc difficile videatur, auctor in littera dicit, quod hoc solum accidit, quando alicui incumbit hoc officio, ut patet ex responsione ad tertium.

In eodem articulo in responsione ad secundum, videre potes primo, quomodo confor-
me sit dictis auctori-
tatis, quod in precedenti articulo de obligatis ad restituendum re-
spondimus. Deo namque gene-
raliter hic auctor huiusmodi obli-
gationum, scilicet, qui
merentur principales in facto, & eorum, ad
quos res peruenit. Principales namque
sunt iudices alios, & quae potest, &c.
quae secundo potes in principio responsio-
nis, quod paulo superius de obligatio-
ne multorum di-
ximus. Nam auctor secundo loco ponit
obligatum ad restitu-
tionem executorem iustitiae acceptio-
nis ex precepto alterius.

Ad PRIMVM ergo dicendum, quod non solum peccat ille, qui peccatum exequitur, sed etiam, qui quocumque modo peccati est cau-
sa, siue consiliando, siue precipi-
endo, siue quouis alio modo.

AD SECUNDVM dicendum, quod principaliter tenetur restituere ille, qui est principalis in facto, prin-
cipaliter quidem precipiens: se-
cundario vero exequens, & con-
sequenter alii per ordinem. Vno
tamen restituente illi, qui passus
est damnum, aliis eidem restituere
non tenetur: sed illi, qui sunt
principales in facto, & ad quos

restituere, in sexto, & septimo: reliquum fuit querere, quod est restituendum, an scilicet statim, an cum aliquo certo tempore. Et est ratio dubia, quia sonat preceptum affirmatiuum, cuius natura est obligare ad executionem quodam tempore.

In eodem articulo aduerte, quod in precepto restitutionis claudis-
tino. Primum est, quod animo non detineatur alienum iniusto do-
mino: secundum est, quod secundum actum exteriorum non deti-
neatur alienum iniusto domino. Primum enim exigitur ad hoc, ut detinens cesset a voluntate peccandi mutando eam, & delibe-
rando restituere: secundum autem exigitur ad hoc, ut domino sa-
tisfactum est ei ex deliberatione restituendi, sed hoc, quod redditur ei, quod suum est. Hoc autem secundum
tenetur exprimo, sicut actus exterior ab habitu virtutis. Et ut in
tertio modo le habet ad actum restitutionis, & ad alios actus virtu-
tis. Nam in multis actibus tam iustitiae, quam aliarum virtutum
circumstantia temporis ita se habet, quod prudentiae determinanda
sunt, ut patet in actibus fortitudinis, & in iudiciis, accu-
rationibus, restitutionibus, & huiusmodi. In restitutione vero
tempus non relinquuntur determinandum prudentiae, sed determi-
natum est ad statim: quia omisso huius circumstantiae contraria-
tur virtuti iustitiae. Nam nisi statim restituitur, detinetur alie-

num iniusto domino, quod est contra iustitiam. Omisso autem
huius temporis, puta, statim in aliis actibus non contrariatur vir-
tuti. Non enim contra iustitiam est, si non statim accuso, si non
statim iudico, si non statim expono me mortis periculo, & huius-
modi, quoniam haec non implicant in se aliquid contrarium vir-
tuti. Quod autem dicimus, statim resti-
tutionem faciendam, non dicimus, quod si in media nocte,
aut inter Missarum solemniam deliberet quis restituere, teneatur
à lectulo surge-
re, aut missam relin-
quere, & restituere: sed statim dicimus
feri, quod non differat, sed hora ne-
gotio congrua execu-
tioni mandatur. Habet enim resti-
tutio, quatenus aliquid affirmationis exigit, ut prudentiae aliquo modo in sua exhibi-
tione subiaceat. Haec autem intelligenda sunt rite, & quantum est ex natura actus, & virtutis: quod est dictum, quod haec sunt vera, ut in pluribus. Contingit enim in casibus particularibus propter impedimen-
ta occurrentia, quod oportet exterioris restitu-
tionis actum ad congruum tempus differre, ut patet in restitutione deposti-
ti, quando dominus est furiosus, vel inimicus patriae.

AD TERTIVM dicendum, quod non semper ille, qui non manifestat latronem, tenetur ad restitutionem, aut qui non obstat, vel qui non reprehendit: sed solum quando incumbit alicui ex officio, sicut principibus terrarum, quibus ex hoc non multum imminet periculum. Propter hoc enim potestate publica potiuntur, ut sint iustitiae custodes.

ARTICVLVS VII.

Utrum quis teneatur statim restituere, an vero possit restitutionem differre.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quod non tenetur aliquis restituere statim, sed potius licite possit restitutionem differre. Precepta enim affirmatiua non obligant ad semper: sed necessitas restituendi imminet ex precepto affirmatiuo: ergo non obligatur homo ad statim restituendum.

¶ 2. Praeterea. Nullus tenetur ad impossibile: sed quandoque aliquis non potest statim restituere: ergo nullus tenetur ad statim restituendum.

¶ 3. Praeterea. Restitutio est quidam actus virtutis, scilicet iustitiae: tempus autem est una de circumstantiis, quae requiruntur ad actus virtutum: cum ergo alia

agnum detrimentum considerandum quoque esse dixerunt. Mihi autem distinguendum est, & dicendum, quod circa extremam necessitatem semper loquendo, tripliciter intelligi potest, restitutionem non posse fieri statim sine magno detrimento. Primo, ut detrimentum sit magnum, quia res restituenda est magna, & valde oportuna. Et sic proculdubio, non obstante tali detrimento tenetur statim restituere: quoniam iste in restituendo tam magnum in nullo damnificatur, quoniam nihil rei suae perdit: alioquin melioris conditionis essent, qui magnas fecerunt rapinas, & vltimas, quam qui modicum rapuerunt. Secundo, ut detrimentum sit magnum ratione lucri cessantis. Verbi gratia, Tenetur mercator ad restitutionem mille ducatorum. Etsi illos statim restituit, cum non habeat alios, cum quibus lucraretur, ut vivat convenienter secundum statum suum, magnum damnum lucri cessantis incurrit. Et propter huiusmodi quoque detrimentum non excusatur à subita restitutione, sed tenetur proculdubio ad restitutionem statim. Non enim, ut Richar. & Sco. in 15. dist. 4. dicunt, & bene licitum est pro stans conseruatione alienum detinere. Et in promptu ratio est, quia ratio lucri cessantis quandoque licite habetur in rei propriae distractione, ut patet in eo qui non erat, nec videtur hic venditurus res suas. Nunquam autem habetur in re aliena, quin potius detinens alienum, tenetur restituere domino non

di. 17. q. 3. de r. 2. q. 4. ad 2. c. cum.

non solum rem, sed etiam interesse luci cessantis, vt patet ex 4. artic. huius questionis.

Tertio autem modo potest intelligi, vt detrimentum magnum sit damni emergentis in propriis, verbi gratia: Detinens mille aureos alterius, nec habens pecuniam, si statim restituere vellet, cogere- tur vendere domum, vel agrum multo minus, quam valeat, vel quia non inueniuntur tunc mercatores, vel quia vltionea vilescant: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistingueri, quia vel talis dilatio esset cum multo damno creditoris, seu domini, aut cum paruo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili damno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, consequens est, quod si biipsum impuret detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter damnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris esset, tunc secandum Sco. in 15. di. 4. non tenetur statim restituere, quia dominus debet magis velle, quod videri magnum in comodum proximi restituere, quam modicum, vel nullum suum in modum in illa sua modica dilatione restituere.

Ad primum ergo dicendum, quod preceptum de restitutione faciendi, quamuis secundum formam sit affirmatiuum, implicat tamen in se negatiuum preceptum, quo prohibemur rem alterius detinere. Ad secundum dicendum, quod quando aliquis non potest statim restituere, ratione impotentiae restitutionis: est siquidem restitutor, cui tantum emergeret damnum in propriis ex restitutione subita, impotens pro tunc ad restituendum. Impotentia autem pro nunc absoluit, vt in littera dicitur in responsione ad secundum, debitorem a restituendo statim, sicut impotentia simpliciter absoluit a restitutione simpliciter. Quod autem debitor in tali casu sit pro tunc impotens, patet ex hoc, quod impotens non solum dicitur, qui non potest, sed qui male potest, vt habetur ex quinto Metaph. & secundo de Anima.

Ad tertium dicendum, quod si quis non potest restituere, quia non habet pecuniam, nec habens pecuniam, si statim restituere vellet, cogere- tur vendere domum, vel agrum multo minus, quam valeat, vel quia non inueniuntur tunc mercatores, vel quia vltionea vilescant: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistingueri, quia vel talis dilatio esset cum multo damno creditoris, seu domini, aut cum paruo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili damno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, consequens est, quod si biipsum impuret detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter damnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris esset, tunc secandum Sco. in 15. di. 4. non tenetur statim restituere, quia dominus debet magis velle, quod videri magnum in comodum proximi restituere, quam modicum, vel nullum suum in modum in illa sua modica dilatione restituere.

Ad quartum dicendum, quod si quis non potest restituere, quia non habet pecuniam, nec habens pecuniam, si statim restituere vellet, cogere- tur vendere domum, vel agrum multo minus, quam valeat, vel quia non inueniuntur tunc mercatores, vel quia vltionea vilescant: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistingueri, quia vel talis dilatio esset cum multo damno creditoris, seu domini, aut cum paruo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili damno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, consequens est, quod si biipsum impuret detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter damnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris esset, tunc secandum Sco. in 15. di. 4. non tenetur statim restituere, quia dominus debet magis velle, quod videri magnum in comodum proximi restituere, quam modicum, vel nullum suum in modum in illa sua modica dilatione restituere.

Ad quintum dicendum, quod si quis non potest restituere, quia non habet pecuniam, nec habens pecuniam, si statim restituere vellet, cogere- tur vendere domum, vel agrum multo minus, quam valeat, vel quia non inueniuntur tunc mercatores, vel quia vltionea vilescant: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistingueri, quia vel talis dilatio esset cum multo damno creditoris, seu domini, aut cum paruo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili damno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, consequens est, quod si biipsum impuret detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter damnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris esset, tunc secandum Sco. in 15. di. 4. non tenetur statim restituere, quia dominus debet magis velle, quod videri magnum in comodum proximi restituere, quam modicum, vel nullum suum in modum in illa sua modica dilatione restituere.

Ad sextum dicendum, quod si quis non potest restituere, quia non habet pecuniam, nec habens pecuniam, si statim restituere vellet, cogere- tur vendere domum, vel agrum multo minus, quam valeat, vel quia non inueniuntur tunc mercatores, vel quia vltionea vilescant: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistingueri, quia vel talis dilatio esset cum multo damno creditoris, seu domini, aut cum paruo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili damno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, consequens est, quod si biipsum impuret detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter damnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris esset, tunc secandum Sco. in 15. di. 4. non tenetur statim restituere, quia dominus debet magis velle, quod videri magnum in comodum proximi restituere, quam modicum, vel nullum suum in modum in illa sua modica dilatione restituere.

Ad septimum dicendum, quod si quis non potest restituere, quia non habet pecuniam, nec habens pecuniam, si statim restituere vellet, cogere- tur vendere domum, vel agrum multo minus, quam valeat, vel quia non inueniuntur tunc mercatores, vel quia vltionea vilescant: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistingueri, quia vel talis dilatio esset cum multo damno creditoris, seu domini, aut cum paruo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili damno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, consequens est, quod si biipsum impuret detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter damnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris esset, tunc secandum Sco. in 15. di. 4. non tenetur statim restituere, quia dominus debet magis velle, quod videri magnum in comodum proximi restituere, quam modicum, vel nullum suum in modum in illa sua modica dilatione restituere.

Ad octauum dicendum, quod si quis non potest restituere, quia non habet pecuniam, nec habens pecuniam, si statim restituere vellet, cogere- tur vendere domum, vel agrum multo minus, quam valeat, vel quia non inueniuntur tunc mercatores, vel quia vltionea vilescant: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistingueri, quia vel talis dilatio esset cum multo damno creditoris, seu domini, aut cum paruo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili damno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, consequens est, quod si biipsum impuret detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter damnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris esset, tunc secandum Sco. in 15. di. 4. non tenetur statim restituere, quia dominus debet magis velle, quod videri magnum in comodum proximi restituere, quam modicum, vel nullum suum in modum in illa sua modica dilatione restituere.

Ad nonum dicendum, quod si quis non potest restituere, quia non habet pecuniam, nec habens pecuniam, si statim restituere vellet, cogere- tur vendere domum, vel agrum multo minus, quam valeat, vel quia non inueniuntur tunc mercatores, vel quia vltionea vilescant: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistingueri, quia vel talis dilatio esset cum multo damno creditoris, seu domini, aut cum paruo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili damno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, consequens est, quod si biipsum impuret detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter damnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris esset, tunc secandum Sco. in 15. di. 4. non tenetur statim restituere, quia dominus debet magis velle, quod videri magnum in comodum proximi restituere, quam modicum, vel nullum suum in modum in illa sua modica dilatione restituere.

Ad hanc etiam causam reducitur, quod quilibet est secreta, potest quis differre restitutionem per quem sine damno iure sane restituere. Impotens, qui sine sua fama damno non restat tunc dubium, an in hoc casu teneatur restituere, ipsa impotentia absoluit eum ab instanti restitutione faciendi: sicut etiam totaliter a restitutione absoluitur, si omnino sit impotens. Debet tamen remissionem, vel dilationem petere ab eo, cui debet aut per eum, aut per alium.

Ad tertium dicendum, quod quia cuiuscunque circumstantie omisit contrariatur virtuti, pro determinato est habendum, quod oportet illam circumstantiam obseruare. Et quia per dilationem restitutionis committitur peccatum iniusta detentionis, quod iustitia opponitur: ideo necesse est tempus esse determinatum, vt statim restitutio fiat.

De acceptione personarum, in quarto articulo dicitur, quod si quis non potest restituere, quia non habet pecuniam, nec habens pecuniam, si statim restituere vellet, cogere- tur vendere domum, vel agrum multo minus, quam valeat, vel quia non inueniuntur tunc mercatores, vel quia vltionea vilescant: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistingueri, quia vel talis dilatio esset cum multo damno creditoris, seu domini, aut cum paruo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili damno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, consequens est, quod si biipsum impuret detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter damnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris esset, tunc secandum Sco. in 15. di. 4. non tenetur statim restituere, quia dominus debet magis velle, quod videri magnum in comodum proximi restituere, quam modicum, vel nullum suum in modum in illa sua modica dilatione restituere.

Deinde considerandum est de vitis oppositis predictis iustitie partibus. Et primo, de acceptione personarum, quae opponitur iustitie distributive. Secundum, de peccatis, quae opponuntur iustitie commutative.

Primo, Vtrum personatum acceptio sit peccatum. Secundo, Vtrum habeat locum in dispensatione spiritualium. Tertio, Vtrum in exhibitione honoris. Quarto, Vtrum in iudiciis.

Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quod restitutor non sit in mora simpliciter, & propterea re restitutionem: est tamen in mora, quia non potest restituere, quia non habet pecuniam, nec habens pecuniam, si statim restituere vellet, cogere- tur vendere domum, vel agrum multo minus, quam valeat, vel quia non inueniuntur tunc mercatores, vel quia vltionea vilescant: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistingueri, quia vel talis dilatio esset cum multo damno creditoris, seu domini, aut cum paruo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili damno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, consequens est, quod si biipsum impuret detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter damnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris esset, tunc secandum Sco. in 15. di. 4. non tenetur statim restituere, quia dominus debet magis velle, quod videri magnum in comodum proximi restituere, quam modicum, vel nullum suum in modum in illa sua modica dilatione restituere.

In eodem articulo aduertitur, quod peccato alioquin consequitur effectum, absque detinente, non habere dilatio. Si enim nullo voluntario conueniente se solvendo: sicut contrario solvendo voluntario non perditur illarum.

Super quaestione sexagesima tertie, nota pro radice huius questionis illam distinctionem de acceptione personarum, quae dicitur, quod ista distinctio refertur ad rationem acceptio causa est recognoscere causam, per quam soluitur debitorum. Acceptio vero personarum est solutio illam conditionem, propter quam debitorum debitum secundum veritatem. Iustitia enim debitorum ac per hoc vitium oppositum iustitie velle dicitur.